

4. Lypkiv's'kyj Vasyľ (mytropolyt), 1991. 'Slovo Hrystove do Ukraїns'kogo Narodu. Propovidi na nedili j svjata (The Word of Christ to the Ukrainian People. Sermons on Sundays and holidays)', K.: Pam'jatky Ukraїny, 100 s.

5. Men' Oleksandr, 2013. 'Porady na Velykyj pist (Tips for Lent)', Per. z ros. Oleny Jastrems'koi', L'viv: Svichado, 48 s.

6. Palladij (Shyman), igumen, arhimandryt, 1975. 'Propovid' na den' pam'jati svjatytelja Dymytirija, mytropolyta Rostovs'kogo (Sermon on the day of St. Demetrius, Metropolitan of Rostov)', Pravoslavnyj visnyk, K.: Vydannja Ekzarha vsijej' Ukraїny, mytropolyta Kyi'vs'kogo i Galyc'kogo, №10, s.25–26.

7. Palladij, arhimandryt, 1986. 'Svjatytel' Dymytirij Rostovs'kyj i jogo duhovna spadshhyna (St. Demetrius of Rostov and his spiritual heritage)', Pravoslavnyj visnyk, K.: Vydannja Ekzarha vsijej' Ukraїny, mytropolyta Kyi'vs'kogo i Galyc'kogo, №1, s.29–32.

8. Poteleshhenko Nykolaj, protoijerej, 1979. 'Na den' pam'jati svjatytelja Dymytirija Rostovs'kogo (On the day of the memory of St. Dimitri Rostovsky)', Pravoslavnyj visnyk, K.: Vydannja Ekzarha vsijej' Ukraїny, mytropolyta Kyi'vs'kogo i Galyc'kogo, №11, s.17–19.

9. Sochyvko Volodymyr, protoijerej, 1987. 'Povchannja na den' pam'jati svjatytelja Dymytirija Rostovs'kogo (Instruction on the day of the memory of St. Dimitri Rostovsky)', Pravoslavnyj visnyk, K.: Vydannja Ekzarha vsijej' Ukraїny, mytropolyta Kyi'vs'kogo i Galyc'kogo, №10, s.17–18.

10. Filaret, patriarh., 1997. 'De i v chomu shukaty shhastja? Propovidi. Knyga persha (Where and where to look for happiness? Sermons The book is first)', Uzhgorod: Vydavnytvo «Zakarpattja», 256 s.

11. Shljapkin, IA., 1891. 'Sv. Dimitrij Rostovskij i ego vremja (1651–1709 g.) (St. Demetrius of Rostov and his time (1651–1709))', S.–Peterburg: Tipografija i Hromolitografija A. Transhel', Stremennaja №12, 106 s.

12. pstgu.ru/download/1394106877.4fedotova.pdf.

Hrehh V. I., candidate of theological sciences, candidate of geographical sciences, Lviv Orthodox theological academy (Ukraine, Lviv), V.Hrehh@i.ua

The role of saint Dimitry preaching, metropolitan of Rostov, in establishment of modern church sermon

Material of the article contains research about the preacher of saint Dimitry (Tuptalo), metropolitan of Rostov, the end of XVIIth – beginning of XVIIIth century. Features and dynamics of development of subjects, methodology, style, duration, orientation of his sermons are investigated in relation to the events of his life and places of his service, their geography is outlined and their influence is shown on congregation and followers of the saint. The given materials are foremost intended for clergymen and church historians.

Keywords: sermon, prayer, Holy Scripture, Christians, Enlightener, saint, metropolitan, moral, church dramatics, play, congregation, spirituality.

* * *

УДК 2–81–587.6

Розбицька Г. П.,
аспірантка кафедри філософії, Житомирський
державний університет ім. Івана Франка
(Україна, Житомир), galarozz7@icloud.com

Містичне об'явлення як предмет релігійнознавчого дослідження

Досліджується феномен містичного об'явлення як предмет релігійнознавчого дослідження та визначаються його конституенти на основі довідкових матеріалів і лексикографічних словників. Встановлена семантична розбіжність термінів містики і містицизму, яка призводить до описативного і метафізичного тлумачення містичного об'явлення у релігійнознавчих дослідженнях. У ході дослідження містичного об'явлення описано найважливіші випадки його актуалізації в період XVI–XXI ст., охарактеризовано поняття «німецька містика», окреслено значення ідеї «пантеїзму». Проаналізовано основну ідею змісту Конституції Папи Івана XXII «In Agro Dominicano» та встановлено її значення в трансформації поглядів Римо-Католицької Церкви на випадки містичних об'явлень. Обґрунтовано актуалізацію містичного вчення у доктринальній і культурній практиці католицизму, яка була приурочена шануванню Найсвятішого Серця Ісуса. Доведено сотеріологічний зміст символіки культу, яка полягає у виявленні безмежної любові Христа до людей, який заради їх спасіння приймає хресну смерть.

Ключові слова: містичне об'явлення, містика, містицизм, пантеїзм, ісихазм, одкровення.

Сучасна наукова картина світу все більше спрямовується на глибинне розуміння сутності людини. Антропоцентризм стимулює розвиток багатьох галузей сучасної науки. Оскільки феномен містичного об'явлення інтенсивно актуалізується в сучасному світі, а всесвітня мережа Інтернет розповсюджує його в глобальних масштабах, свідомість, в першу чергу віруючих, неминуче зазнає змін. Зважаючи на частотність актуалізації досліджуваного феномену, зміни у світосприйнятті реципієнта розповсюджуваних містичних об'явлень стають вагомими, і тим самим зростає потреба у науковому дослідженні даного релігійного явища.

Оскільки формування теорії релігієзнавства залежить від ряду питань теоретико-методологічного характеру, однією з основних проблем побудови такої теорії буде формування її основи, початком для розробки якої стане визначення понять містики, містицизму, феномену містичного об'явлення.

Не зважаючи на наявність великої кількості праць, присвячених дослідженню понять містики та містицизму, необхідно зазначити, що у релігієзнавчій літературі чітко не сформульовано дефініцій цих понять і відсутнє визначення феномену містичного об'явлення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проведене нами дослідження уніфікуючих понять, що компонують назву феномену містичного об'явлення, здійснене за допомогою онлайн-словників. Понятійно-категоріальним поняттям містики та містицизму присвячено праці М. Карасєва, П. Мініна, У. Джеймса, К. Шмідта, Л. Дюкре, С. Балагушкіна, Е. Андерхілла та ін. Не зважаючи на низку наукових досліджень, досі не було здійснено спроби провести дослідження феномену містичного об'явлення та спроби дати йому наукове визначення.

Мета нашого дослідження полягає у виокремленні ключових конституентів концепту «містичне об'явлення» за допомогою лексикографічного аналізу визначень та осмислення термінів «містика» та «містицизм» у католицькому середовищі. Реалізація поставленої мети зумовлює потребу аналізу основних містичних об'явлень періоду XVI–XXI ст., а також потребу характеристики поняття «німецька містика» й окреслення значення ідеї «пантеїзму» в ньому. Важливим також у контексті нашого дослідження є зміст Конституції папи Івана XXII «In Agro Dominicano», яка демонструє відношення Римо-Католицької Церкви до діяльності одного з найвидатніших римо-католицьких містиків.

Стрімкі темпи оприлюднення випадків актуалізації містичних об'явлень у комунікативному просторі глобальної мережі дозволяють говорити про потужний вид комунікативної діяльності, який постійно розвивається. Тому феномен містичного об'явлення, визначення якого представляє наукову новизну, потребує детального дослідження.

Академічний тлумачний словник української мови під поняттям «містика» визначає «релігійно-ідеалістичні погляди, що визнають існування надприродних сил і можливість спілкування з ними людини» [1, с. 749]. Натомість «містицизм» окреслюється як «релігійно-ідеалістичний світогляд, заснований на містиці, схильність до містики» [1, с. 750].

У своєму дослідженні ми будемо послуговуватися визначенням поняття, яке відображає позиції римо-католицького світогляду в словнику італійської мови Сабатіні Колетті: «Містика є сектором богослов'я, який підтримує важливість аскетизму як засіб людини повернутися до Бога» [2]. У той же час, звертаємо увагу, що містицизм трактується як «духовна позиція або релігійна чи філософська доктрина, на основі якої особисте спілкування з Божественним, отриманим через аскетизм і внутрішню медитацію, формує досконали свідомість» [2].

Для глибшого розуміння понять варто проаналізувати етимологію їх словесного вираження. Слово «містика» (mystik) утворене від грецького «mysterion», що означає «таємниця». Також існує інша гіпотеза походження цього слова – від дієслова «mυeіn», що означає «закриватися» по відношенню до очей і рота... Варто зазначити, що, як іменник, слово «містика» поширилось і стало загально вживаним в Європі лише після XVII століття, згідно досліджень німецького богослова Уолкера Леппіна.

Лексема «містицизм» походить від давньогрецького слова «mυstikos», що означає «посвячений у містерії». Вона ж стала вживаною лише тоді, коли з'явилася гілка християнства, що визнає можливість прямого спілкування душі з Богом.

Щодо питомих українських слів «об'являтися» та «з'явлення», їх визначатимемо за словником української мови: «об'являтися» означає «виявляти себе, свою присутність, своє існування; відкриватися»; «з'явлення» – це «прихід, прибуття кого-небудь кудись» [3, с. 609]. «Об'явлення» в значенні «одкровення», «відкриття», за визначенням еквіваленту англійської мови «revelation» трактується як «акт виявлення або передачі Божественної істини; щось, що Бог відкрив людині; акт передачі інформації для відома або оприлюднення; щось, що вже відкрито: просвітительське чи вражаюче відкриття шокуючих одкровенень» [4].

Після виокремлень із лексикографічних словників визначень складових понять досліджуваного феномену формуємо визначення: містичне об'явлення – це пізнання Божественної присутності, актуалізованої задля вдосконалення свідомості особи чи осіб, що пізнають Божественну присутність шляхом з'явлень або надприродних проявів, які несуть в собі інформацію щодо виявлення волі Бога людині.

В епоху середньовіччя християнська містика стає розвиненою духовною практикою в житті Європи тих часів. Трансформації в релігійному світогляді Церкви часто здійснювались саме завдяки містиці. Особливо яскраво вони виявлені в творчості містиків XI–XIV ст.

Не можна не охарактеризувати в ході нашого дослідження богословську діяльність «німецьких містиків», яка за своєю значимістю має, на нашу думку, вважатись базовою для пізнання феномену містичних об'явлень.

Діяльність «німецьких містиків» розкривається на історичній арені в XIV ст. Досліджуючи їх писемні твори, отримуємо змогу досягнути розуміння поняття містичного екстазу, як «містичного досвіду, коли свідомість і розум заповнюється почуттями, образами і символами, де немає думок, критичного мислення, сум'яття і відчуття часу» [13, с. 92]. Таким чином формується теософія «німецьких» містиків, онтологічна

картина якої основана на монізмі, що виражає трансцендентність Божества.

Майстер Екхарт став ведучим теологом та богословом в ряду містиків Німеччини. Деякі дослідники його праць, такі як А. Лассон, І. Бах, Е. Крамм вважають, що його праці пронизані рисами пантеїзму, згідно з яким Бог та Всесвіт вважаються ідентичними, а природний світ, в тому числі людина, є частиною Божества. Ідеям цього філософського вчення приділено багато уваги в працях Миколи Кузанського, Джордано Бруно та ін.

В. Прегер не згоден з такою думкою, пояснюючи це тим, що Екхарт вів боротьбу з вченням Еріугени, яке полягає в тому, що Бог не міг створити щось нижче від себе.

Важливим є те, що Майстер Екхарт мав погляди, які не суперечили поглядам великих містиків епохи Відродження. Екхарт найчастіше спирався на таких авторитетів, як Діонісій Ареопагіт і святий Бернар, також він цитує Августина, Авіценну, Григорія Великого, Ієроніма, Авіроесса. Очевидним є, що Екхарт зробив великий вклад у сферу німецького релігійного просвітництва. Проте його погляди були потрактовані як еретичні і несумісні з вченням Римо-Католицької Церкви. Праці Екхарта, безумовно, радикально вплинули на розуміння надприродного в римо-католицизмі. Вони заслуговують вивчення, і, як богослов-містик, автор виступає неперевершеною постаттю. Та погляди Майстера Екхарта за його життя були засуджені з боку Церковної Влади. Верховний Патріарх Римо-Католицької Церкви Іван XXII видав буллу під назвою «Ago Dominico», в якій було зазначено 28 пунктів, що вважались підґрунтям для засудження поглядів і вчень однієї із найвидатніших постатей історії Європи.

Сьогодні церква радикально змінила свої погляди щодо діяльності великого містика історії, і, як неодноразово траплялося, переглянула рішення попередників, визнавши колись відкинута незамінним для існування «живої» віри серед римо-католиків.

В XVI ст. активізується містицизм в Західній Європі, а саме в період з 1560 по 1600 рр. Так, у першому томі праці «Дослідження іспанських містиків» британський науковець Е. Пірс описує сім найвизначніших містиків Іспанії епохи Відродження: святий Ігнасіо де Лойола, Луїс де Гранада, Франциско де Осуна, свята Тереза, святий Хуан де ла Круз, Луїс де Леон, Хуан де Лос Анжелес, які доводили вплив містичних ідей у сфері релігійної віри.

Важливим фактором впливу феномену містичного об'явлення на формування свідомості римо-католиків стало запровадження культу Пресвятого Серця Ісуса.

В 1856 р. Папа Пій IX поширив на всю Католицьку Церкву декрет, виданий 6 лютого 1765 р. Папою Клементієм XIII, яким Понтифік дозволив проведення окремого богослужіння в день свята Серця Христового для всіх, хто буде просити про це набоженство. Пій IX призначає свято в день Серця Христового – як загальне, і тим самим утверджує культ Пресвятому Серцю Ісуса в католицизмі.

Поклоніння Найсвятішому Серцю Ісуса сформувалося на основі містичних об'явлень, маніфестованих святій Маргариті Марії Алякок, яку було канонізовано папою Пієм IX. В містичних об'явленнях Маргарита Марія бачила Ісуса, який виявив своє бажання щодо

запровадження поклоніння Його Пресвятому Серцю. Деталі об'явленнь описано Маргаритою Марією Алякок в містичному творі «La devolution au coeur de Jesus», оприлюдненому в 1698 р. Патером Краузе. Твір послугував приводом для заснування культу Найсвятішого Серця Ісуса. Вже навіть в той час він розповсюджувався серед вірних: єзуїти турбувались про його поширення.

Вшанування Пресвятого Серця Ісуса відкрило вірним католикам можливість пізнання Божественної особи Ісуса як такої, що має в собі людську природу, таку, яка є бездоганною, вільною від гріха, є сповненою любові до людей і всього створеного, яка прагне досконалої справедливості, і сповнену безмежного милосердя.

За чотири з половиною століття до встановлення почитання Пресвятого Серця Ісуса Христа, завдяки пережитим містичним об'явленням блаженної Юліани з Льеж Папа Урбан IV буллою з 1264 р. наказав встановити «Свято Христового Тіла», що утвердило в свідомості вірних величність Таїнства Пресвятої Євхаристії. Прагматично–когнітивний вплив як наслідок встановлення і торжественного вшанування Христового Тіла став значущим у сприйнятті віруючими Спасителя як особи, що, поряд з Божественною природою, має людську, але досконалу, і ознаки ідеальних рис під час прийняття Його Пресвятого Тіла в Таїнстві Святої Євхаристії уділяє людині, якщо та знаходиться в стані освячуючої ласки, досягнутої стараннями причасника Святої Євхаристії завдяки науки церкви, в тому числі завдяки дотриманню семи Церковних Таїнств.

Майже через три століття після встановлення культу Пресвятого Серця Ісуса св. Марія Фаустина Ковальська завдяки містичним об'явленням розпочала місію запровадження культу Божого Милосердя. У 1930 р. сестра Фаустина отримала послання милосердя від Ісуса, про яке вона мала розповісти кожній людині особисто і всьому людству загалом: «Донько Моя,... скажи людству, яке стільки вистраждало: нехай воно наблизиться до Мого Милосердя, і Я наповню його спокоем» [5, с. 318]. Іван Павло II у зв'язку із зазначеними подіями видав Енцикліку «Бог багатий милосердям» та встановив свято Божого Милосердя: «Церква повинна проголосувати милосердя Боже з усією тією правдою, яку нам передало об'явлення» [6, с. 41].

Свята Фаустина мала декілька містичних об'явленнь, в котрих до неї звертався Ісус Христос і Діва Марія і про які вона розповіла у своїй праці «Щоденник: Боже милосердя в моїй душі».

Ісус звертався до неї з такими словами: «Кажі світу про Моє милосердя, нехай усе людство пізнає Моє невичерпне милосердя. Це знак остаточного часу, після чого надійде день справедливості. Поки є час, нехай утікають до джерела Мого милосердя, нехай користуються кров'ю й водою, яка для них пролилася» [5, с. 848].

Важливо відмітити резонансність факту містичних об'явленнь, у яких Христос забажав запровадження культу Його Пресвятій Голові як трону Божої премудрості. Візіонерка Тереза Гігінсон під час релігійних екстазів добровільно погодилася пережити страждання Господні у Святий Тиждень, після чого вона була стигматизована. Кожної п'ятниці з ран текла кров, тяжкі болі з'являлись в руках, ногах і серці. Стигми

кривавитимуть, спричиняючи нестерпні болі на руках, ногах і серці. Через деякий час Тереза отримала ще одну стигматизацію: рану від тернового вінка. Протягом періоду з 1880 по 1883 рр. Ісус Христос дав своїй візіонерці Терезі Гігінсон 12 обіцянок для тих, хто почитатиме Його Пресвяту Голову як Трон Божої Премудрості: «Кожен, хто спричиниться до розповсюдження цього набоженства, отримає тисячократне благословенство. Але горе тому, хто кине його чи стане противитись моему прагненню, бо в Моїм гніві розпоршу таких людей і більше не розпізнають свого місця...» [7].

Надзвичайно частими в період XVI–XXI ст. є містичні об'явлення Матері Божої Пречистої Діви Марії. Папа Франциск навіть висловився зі скептицизмом з цього приводу: «Пречиста Діва не керівник поштового зв'язку, щоб щоденно передавати послання» [8]. Однак, Священний Синод Римо–Католицької Церкви, детально вивчаючи факти об'явленнь, через деякий час видає офіційні рішення щодо визнання останніх. Так у 2008 р. апробовано Священним Синодом Римо–Католицької Церкви містичні об'явлення Пречистої Діви Марії, які мали місце в XVII ст., а саме в період з 1664 по 1718 рр. в альпійській долині де Лаус у Франції, візіонерці Бенойті Ренсурель.

У 1949 р. Священний Синод провів офіційну апробацію містичних об'явленнь Марії дівчині Марієтті Беко, що тривали з 15 січня по 8 березня 1933 р. в Баннеуксі (Бельгія), де Пречиста Діва представилась як Пані страждаючих і відкрила водне джерело «для представників всіх націй, які страждають від хвороб» [8]. Також було досліджено містичні об'явлення Марії, які тривали з 29 листопада 1932 р. по 3 січня 1933 р. п'ятьом дітям Бекураїту, в яких Мати Божа представилась Непорочною Дівою та Царицею Неба [8]. На цьому місці було побудовано санктуарій «Нашої Пані Золотого Серця».

Протягом багатьох років Папа Римський Іван Павло II розголошував факт апробації об'явленнь Марії у Фатімі, офіційно здійсненої ще в 1930 р. Під час першого візиту до Фатіми 13 травня 1982 р. Іван Павло II у своїй промові сказав наступне: «Послання Марії призначене кожній людині... З причини збільшення гріховності і появи такої загрози для світу як атомна війна, фатімські послання є більш терміновими й актуальними в наш час, аніж тоді, коли Наша Пані з'являлась 65 років тому» [9]. Згодом Папою було проведено беатифікацію двох померлих візіонерів – дітей–пастухів Жасінти і Франциска.

Одна із візіонерок Лусія де Хесус Роза Сантос померла у віці 97 років, все своє життя посвятивши місії поширення поклоніння Непорочному Серцю Матері Божої, мала містичні об'явлення, вже перебуваючи в монастирі, в яких отримувала нові натхнення для своєї праці. Їй доводилося споглядати Непорочне Серце Марії, увінчане терням – символом гріховності людства, спілкуватися з Дитятком Ісусом, який просив допомогти страждаючому Серцю Його улюбленої Матері...

Лише в 60–х роках візіонерка передала до Ватикану третю фатімську тасмнищу, слухняно дотримуючись вказівок Матері Божої. Протягом всього життя ревно працювала над заохоченням вірних вшанувати Непорочне Серце Марії, приступати до Святих Тайн протягом п'яти перших субот місяця на честь Непорочного Серця Марії, молитися щодня на Святому

Розарії (навіть прагнула, щоб останній став літургійною молитвою) заради спасіння грішних людей від пекла.

Оскільки пережила видіння другої світової війни, а також страшні видіння пекла, куди, за її словами, потрапляли майже всі вбиті військові, своїми почуттями ділилася з особливим натхненням заради заохочення людей виправити їхнє життя і життя всієї планети.

Щодо прохання Матері Божої про посвяту Росії Непорочному Серцю Марії, що має стати звільненням від загрожуваної людству атомної війни, і за якою послідує триумф Непорочного Серця Марії, Лусія говорила з великою надією.

Оскільки атеїзм поширився по всьому світу як наслідок комуністичного режиму, помилки людства зросли до рівня небезпеки самознищення, Лусія в третьому секреті передає чіткі вказівки Пречистої Діви Марії на той випадок, якщо російський народ не розкається в своїх злочинах і не припинить переслідування праведників. Навіть в такому випадку Небесна Мати навчає, як діяти, щоб зберегти життя, залишаючись в мирі і не втрачаючи Божественну благодать.

Надзвичайно потужним виявився когнітивний вплив фатімських об'явлень на громадськість. У 1917 р., під час останнього приходу Марії на зустріч з дітьми-візіонерами в Кова де Ірії, їх супроводжувало близько 70 тисяч осіб. Марія наказала представити її як Пані Святого Розарію, пояснивши, що молитва на Святому Розарії, покута, акти жертвовності заради спасіння бідних грішників є необхідними для задоволення Божої справедливості і стосуються всіх, аби «гнів за гріхи змінився на милість», що є умовою встановлення миру в світі і створення засад заради процвітання життя на планеті.

У період очікування останнього об'явлення Марії в Кова де Ірії діти повідомили про те, що Пречиста Діва готує резонансне чудо, яке покаже всім, хто буде присутній на місці приходу Матері Божої. Чудо полягало в надприродних змінах місця розташування сонячного диску на фоні неба, яке отримало назву «танок сонця». За словами візіонерів, перед початком «сонячного танцю» «Пречиста Діва зробила реверберацію на сонці, і в ході того, як вона посилювалась, Марія стала проектувати на сонце промені свого власного світла» [10]. Священик Федеріко Гіт'єррес в праці «Правда про Фатіму» зазначав: «Це видовище повторилося тричі, довше, ніж протягом 10 хвилин, задля 70 тисяч осіб, тих, що вірили і тих, що не вірили, звичайних громадян та науковців. Діти завчасно сповістили про день і час, коли воно мало здійснитися. Жодний астрономічний обсерваторій не зареєстрував це явище, через що воно не має жодного природного пояснення. Були особи, які знаходились на відстані декількох кілометрів від місця об'явлення, і також спостерігали феномен «сонячного танцю» [10]. Автор Хосе Марія Савала в щоденному виданні газети «La Razon» детально описав видовище об'явлення містичного явища: «Величезний натовп людей спостерігав заворожено предсказане чудо. Небо стало чистим, раптово припинив лити дощ, зникли хмари. Зненацька сонце стало обертатися навколо своєї вісі, як коло вогню, розсіюючи у всіх напрямках блискучі жовті, зелені, червоні і блакитні промені. Через декілька хвилин сонце зупинилось, щоб відновити знову свій неймовірний «танок», з'явилося враження,

що ось-ось воно відірветься від небосхилу і кинеться на натовп. Атаки паніки охопили людей, деякі попадали на коліна, щоб молитися, а деякі кричали у весь голос, наскільки витримували голосові зв'язки... Численність свідків була на стільки великою, що найкритичніше налаштованим особам, а також скептикам нічого іншого не залишалось, окрім як остаточно визнати беззаперечну очевидність» [10].

Звістка про чудо стала резонансною подією та не залишила сумнівів у членів Священного Синоду для визнання правдивими містичних об'явлень у Фатімі і для видачі розпорядження щодо вшанування Фатімської Богородиці, її Непорочного Серця, почитання якого Марія побажала запровадити в процесі містичних об'явлень, встановлення свята Пречистої Діви Фатіми й поширення послань, переданих в ході об'явлень.

Грандіозно відомими стали містичні об'явлення в Лурді, які повторювались 18 разів. Візіонеркою стала Бернадетта Субіру в 1858 р. Під час актуалізації першого об'явлення Марія представилася Царицею світу і назвала себе «Непорочним Зачаттям», тими словами вона підкреслила суть догми, задекларованої Священним Синодом у 1854 р. щодо своєї вільності від первородного гріха завдяки заслугам її сина Ісуса Христа. Важливо звернути увагу, що в санктуарії Пані Лурд сталося 70 офіційно визнаних Священним Синодом зцілень. Чудесне зцілення сталося 11 липня 2008 р. Хвора жінка, чорниця із Згромадження Аплаток Пресвятого Серця Ісуса у Франції, яка протягом багатьох років хворіла на параліч нижніх кінцівок, uzдоровилась. Впродовж 10 років тривали вивчення факту зцілення, доки не завершилось повне вивчення цього випадку – остаточно звільнення від хвороби надприродним шляхом.

У XXI ст. містичні об'явлення в римо-католицизмі набули величезної частотності. Варто відмітити, що в основі змісту об'явлень є припинення всіх війн, запобігання виникненню руйнації внаслідок атомного протистояння, досягнення миру та спокою серед всіх створінь і процвітання життя на планеті через триумф Непорочного Серця Пречистої Діви Марії.

Варто звернути увагу, що в XVIII–XX ст. переважно діти стають візіонерами містичних об'явлень. При цьому в історії християнства в цілому переважає здобуття містичного досвіду особами внаслідок аскетичних практик, за умов виявлення вільної волі, переживаючи три послідовні етапи: власне аскетичний, в якому душа очищається від своїх пороків молитвою і умиртвленням; етап «осаяння», коли душа, вільна від попередніх недоліків, приймає участь у дарах Святого Духа і насолоджується присутністю Бога, що вже відповідає містиці; та етап об'єднання: людина досягає повного з'єднання з Богом. Світ більше нічого не означає, душа залишається на одинці з божеством, і в абсолютній віддачі в стані люблячої та радісної пасивності [11].

Особливо виразно стан насолоди від спілкування з Богом описала Євгенія Єлизавета Равасіо, яка в містичних об'явленнях споглядала Предвічного Отця, котрий під час розмови залишав свою корону біля ніг, земну кулю тримав в руці біля серця і розповідав про свою батьківську любов до своїх створінь. Предвічний Отець забажав, щоб Його слова Євгенія передала всьому людству.

Щодо першого власне аскетичного етапу, важливо зазначити, що він знайшов своє поширення у багатьох релігіях, так, наприклад, у православ'ї він проявив себе як ісихазм, що в перекладі з грецької означає «спокій», «тиша», «усамітнення», набув широкого розповсюдження, і у певних випадках став початком для виникнення другого і третього етапів, як, наприклад, у їх актуалізації в житті преподобного Серафима Саровського Чудотворця, який внаслідок практики ісихазму переживав стан з'єднання зі Святим Духом, так монах показав одному зі своїх учнів Н. Мотовілову, що означає перебувати в стані з'єднання з Богом. Кульмінаційний пункт бесіди настав тоді, коли після молитви Серафима Мотовілов на власні очі побачив, що відбувається з ним самим і Серафимом диво перетворення – обидва вони виявилися в сяйві Фаворського світла, емоційний стан радикально змінився на такий, якого чоловік досі жодного разу не переживав і який його неймовірно вразив, оскільки мав ознаки щастя, що не піддаються опису в природних категоріях. Подробичі актуалізованого містичного явища детально описано в книзі «Стяжание Духа Святого» під авторством преподобного Серафима Саровського.

Висновки. Шляхом виокремлення за допомогою лексикографічних словників ключових конститuentів концепту містичного об'явлення здійснено визначення феномену містичного об'явлення – терміну, який беззаперечно представляє наукову новизну. В ході вивчення досліджуваного феномену описано найважливіші випадки його проявів у період XVI–XXI ст., охарактеризовано поняття «німецька містика», окреслено значення ідеї «пантеїзму»; визначено суть Конституції папи Івана XXII «In Agro Dominicco», яка стала характерною рисою процесу становлення відношення Римо–Католицької Церкви до випадків актуалізації містичних об'явлень, охарактеризовано основні риси середньовічної християнської містики, а також містики епохи Відродження та сучасності. Описано найвизначніші визнані Священним Синодом Римо–Католицької Церкви містичні об'явлення, а також культу, що виникли в зв'язку з актуалізацією містичних об'явлень. Вказано про засоби, якими керувались та які і досі використовують містики для досягнення зв'язку з Божественною природою, зазначено про існування подібної практики в православ'ї з наведенням конкретного прикладу з життя видатної постаті Православної Церкви.

Список використаних джерел

1. 'Словник української мови: [в 11 т.]', 1970–1980. *АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні; редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.]*, Київ: *Наук. думка*, Т.4: I–M / ред. тому: А. А. Бурячок, П. П. Доценко, 1973, 840 с.
2. 'Coletti, S. Dizionario della Lingua Italiana'. [online] Mode of access: dizionari.corriere.it/dizionario_italiano.
3. 'Словник української мови: [в 11 т.]', 1970–1980. *АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні; редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.]*, Київ: *Наук. думка*, Т.5: H–O / ред. тому: В. О. Винник, Л. А. Юрчук, 1974, 840 с.
4. 'Merriam–Webster Dictionary'. [online] Mode of access: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/revelation>.
5. Фаустина Ковальська, 2011. 'Дневник. Божье Милосердие в моей душе', *Перевод с польского И. Баранова*, Варшава: «Promic», 543 с.
6. 'Іван Павло II. Бог багатий милосердям: енцикліка вселенського Архієрея Івана Павла II – Dives in Misericordia', 1999. Львів: *Місіонер*, 62 с.

7. 'Набоженство до Пресв. Голови Ісуса', 2011. *ред. Й. Воробець*, Львів: *Добра книжка*, 88 с.

8. 'Las 10 últimas apariciones marianas reconocidas por la Iglesia'. [online] Mode of access: http://www.abc.es/sociedad/20131125/abc-aporaciones-marianas-reconocidas-iglesia-201311181420_1.html

9. 'La aprobacion por los Papas'. [online] Mode of access: <http://www.fatima.org/span/essentials/facts/Aprobacion.asp>

10. 'Fátima y el milagro del sol'. [online] Mode of access: <https://www.larazon.es/cultura/fatima-y-el-milagro-del-sol-eh16555436>

11. López, J. 'La mística española'. [online] Mode of access: <http://hispanoteca.eu/Literatura%20espa%0la/Siglo%20XVI/renacimiento/La%20m%0stica%20espa%0la.htm>

12. 'Academic Dictionaries and Encyclopedias'. [online] Mode of access: <https://universalium.academic.ru/126802/Hesychast>

13. Вуд, Г., 2011. 'Мистический опыт экстаза: шаманские практики народов мира', [пер.: Н. В. Федянина], Санкт–Петербург: *Весь*, 184 с.

14. Ришка, Чеслав, 2011. 'Фатіма. З'яви останніх часів [Текст]', *пер. з пол. Н. Стефурак*, [Вид. 3–те], Львів: *Добра книжка*, 200 с.

References

1. 'Slovník ukrajinštiny: [v 11 t.] (Dictionary of the Ukrainian language: [in 11 volumes])', 1970–1980. *AN Ukrai'ns'koi' RSR, In-t movoznav. im. O. O. Potebni; redkol.: I. K. Bilodid (golova) [ta in.]*, Kyi'v: *Nauk. dumka*, T.4: I–M / red. tomu: A. A. Burjachok, P. P. Docenko, 1973, 840 s.
2. 'Coletti, S. Dizionario della Lingua Italiana'. [online] Mode of access: dizionari.corriere.it/dizionario_italiano.
3. 'Slovník ukrajinštiny: [v 11 t.] (Dictionary of the Ukrainian language: [in 11 volumes])', 1970–1980. *AN Ukrai'ns'koi' RSR, In-t movoznav. im. O. O. Potebni; redkol.: I. K. Bilodid (golova) [ta in.]*, Kyi'v: *Nauk. dumka*, T.5: N–O / red. tomu: V. O. Vynnyk, L. A. Jurchuk, 1974, 840 s.
4. 'Merriam–Webster Dictionary'. [online] Mode of access: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/revelation>.
5. Faustina Koval'skaja, 2011. 'Dnevnik. Bozh'e Miloserdie v moej dushe (A diary. God's Mercy in my soul)', *Perevod s pol'skogo I. Baranova*, Varshava: «Promic», 543 s.
6. 'Іван Павло II. Бог багатий милосердям: енцикліка вселенського Архієрея Івана Павла II – Dives in Misericordia (John Paul II. God is rich in mercy: Encyclical of the Universal Bishop John Paul II – Dives in Misericordia)', 1999. L'viv: *Misioner*, 62 s.
7. 'Nabozhenstvo do Presv. Golovy Isusa (Paternity to the Blessed President of Jesus)', 2011. *red. J. Vorobec'*, L'viv: *Dobra knyzhka*, 88 s.
8. 'Las 10 últimas apariciones marianas reconocidas por la Iglesia'. [online] Mode of access: http://www.abc.es/sociedad/20131125/abc-aporaciones-marianas-reconocidas-iglesia-201311181420_1.html
9. 'La aprobacion por los Papas'. [online] Mode of access: <http://www.fatima.org/span/essentials/facts/Aprobacion.asp>
10. 'Fátima y el milagro del sol'. [online] Mode of access: <https://www.larazon.es/cultura/fatima-y-el-milagro-del-sol-eh16555436>
11. López, J. 'La mística española'. [online] Mode of access: <http://hispanoteca.eu/Literatura%20espa%0la/Siglo%20XVI/renacimiento/La%20m%0stica%20espa%0la.htm>
12. 'Academic Dictionaries and Encyclopedias'. [online] Mode of access: <https://universalium.academic.ru/126802/Hesychast>
13. Vud, G., 2011. 'Misticheskij opyt jekstaza: shamanские praktiki narodov mira (Mystical experience of ecstasy: shaman practices of the peoples of the world)', [per.: N. V. Fedjanina], Sankt–Peterburg: *Ves'*, 184 s.
14. Ryshka, Cheslav, 2011. 'Fatima. Z'javy ostannih chasiv [Tekst] (Fatima. The recent times [Text])', *per. z pol. N. Stefurak*, [Vyd. 3–tje], L'viv: *Dobra knyzhka*, 200 s.

Rosybitska G. P., postgraduate student of the Department of Philosophy, Zhytomir State University named after Ivan Franko (Ukraine, Zhytomyr), galarozz7@icloud.com

Mystical appearance as a subject of religious studies

In the article the phenomenon of mystical appearance is researched as a subject of religious studies and its constituents are defined on the basis of reference materials and lexicographic dictionaries. The semantic divergence of the terms which are denoted in Ukrainian language as «містика» and «містичизм» (the both of them are translated in English like «mysticism») is determined, which leads to a descriptive and metaphysical interpretation of the phenomenon of mystical appearance in religious studies.

In the course of the study of the phenomenon of mystical appearance, the most important cases of its actualization during the 16th–21st centuries are described, the concept of «German mysticism» is characterized, the meanings of the idea of «pantheism» are defined. The main idea of the content of the Bull of Pope John XXII «In Agro Dominico» is analyzed and its significance is determined in the transformation of the views of the Roman Catholic Church to the cases of mystical appearances. The actualization of the mystical teachings in the doctrinal and cult practice of Catholicism, which was timed to the worship of the cult of the Sacred Heart of Jesus, is justified. The soteriological content of the symbolism of the cult is proved, which consists in revealing the boundless love of Christ to people who, for the sake of their salvation, accept death on the cross.

Keywords: *mystical appearance, mysticism, pantheism, izihazm, revelations.*

* * *

УДК 27–1

Рубский В. Н.,

кандидат богословских наук, старший преподаватель кафедры практической психологии, Одесский национальный морской университет (Украина, Одесса), pavv@te.net.ua

«ENERGEIA» АРИСТОТЕЛЕВСКОЙ МЕТАФИЗИКИ В СИСТЕМЕ ХРИСТИАНСКОГО МИРОВОЗЗРЕНИЯ

Рассмотрены пути включения аристотелевского понятия «energeia» в христианское мировоззрение и теологию. В работе проанализированы различные взгляды на генезис этой философской категории – от св. Фомы Аквинского до современных христианских интерпретаций. Внимание статьи охватывает три главных взгляда на «энергию»: католичества, православия и протестантизма. В работе также обозначены некоторые проблемы мировоззренческой конструкции исихазма, напрямую связанные с философией «energeia». Отражены особые признаки и специфика усвоения этой фундаментальной категории аристотелевской метафизики.

Ключевые слова: *энергия, метафизика, христианство, мировоззрение, акциденция, сущность, субстанция, гносеология, номинализм.*

(статья друкується мовою оригіналу)

В последние годы в пространстве философского мира происходит заметный и устойчивый рост интереса к философско–богословской проблематике. Это стало основой выпуска серии книг «Философская теология, современность и перспектива», в которой, помимо исследований Д. Бредшоу по Аристотелю, вышло фундаментальное «Оксфордское руководство по философской теологии» (2013). Современная постсекулярная ситуация воскрешает вопросы, ответы на которые, как казалось, были найдены ещё в хрестоматийные времена гносеологического оптимизма эллинского многоголосия. Актуальный гедонизм современного декаданса во многом аналогичен духовной ситуации, в которой проходило свой болезненный путь объединения христианство и греческая философия.

После работ Иерофея Влахова «Метафизика и православное богословие» (1999), В. В. Библихина «Энергия» (2010), Иоанна Зизиуласа «Общение и инаковость» (2012) и монографии Дэвида Бредшоу «Аристотель на Востоке и на Западе. Метафизика и разделение христианского мира» (2012) тема соотношения понятия «energeia» у Аристотеля и в православной традиции была развита в работах С. С. Хоружего. В частности, «Личность и энергия в богословии Мейендорфа и в современной философии» (2012), а также получила своё отражение в научных трудах М. Ю. Бурмистрова (2013), А. Р. Фокина (2013), О. И. Давыдова (2013), Д. В. Арабаджи (2014) и др. Тем не менее, практический аспект восприятия

аристотелевского термина «energeia» в христианском мировоззрении оставался за рамками анализа его философских концепций.

Цель данного исследования – выявить философскую и практическую специфику применения понятия «energeia», определить особенности употребления категории «energeia» как гносеологического принципа в рамках христианского миропонимания.

Знакомство с Аристотелем, его творческое восприятие христианским миром произошло достаточно поздно (Пьер Абеляр, Фома Аквинский). К тому времени метафизика Аристотеля как часть сочинений, неклассифицированных Андроником Родосским, уже имела собственное философское значение: «Часто, не зная происхождения этого слова, говорят, что метафизика – это то, что выше физики, как бы трактует о предметах, недоступных физическому познанию. Собственно так оно и есть, но история термина более прозаична» [11, с. 130]. «Энергия» у Аристотеля, как говорил М. Хайдеггер в Марбургских лекциях 1924 г., есть основное имя бытия. Если у Платона бытие выступает как идея, то у Аристотеля это – энергия. «Energeia, – пишет М. Хайдеггер, – является наиболее фундаментальным сказуемым бытия в учении о бытии у Аристотеля» [23, с. 44].

Уже со второго века христианство опиралось на метафизику Аристотеля и именovalo его наряду с некоторыми другими дохристианскими философами особым общим понятием – «христианами до Христа». В иконографии до сих пор сохранён особый лик эллинских мудрецов. В сочинениях апологетов в положительном смысле упоминаются Орфей, Гомер, Софокл, Эсхил, Эврипид, Менандр, Филимон, Сократ, Платон, Пифагор, Аристотель, Симонид и одна из Сивилл. В греческом подлиннике конца XVI века, изданном Дидроном, находится особый раздел – «Греческие мудрецы, предсказавшие воплощение Христа Спасителя».

О характере христианских заимствований философских посылок Платона и Аристотеля посвящены как отдельные исследования [25; 3; 16], статьи [19] и разделы в монографиях [13, с. 279–281] и т.п. Преемство Аристотеля и христианства в качестве философского синтеза стало оформляться уже к V веку. К тому времени во многом уже христианизированным предстаёт неоплатонизм. Сочинения корпуса «Ареопагитик» объединили в себе все сильные стороны неоплатонизма, которые не противоречат христианству как монотеистической системе. Христианство оказалось бы очередной редукцией философии, если бы не вобрало в себя также и метафизику, а именно – понимание сущности и материи у Аристотеля.

В истории христианской мысли тезисы «Метафизики» Аристотеля неоднократно прилагались со ссылками и без них к собственным построениям. Например, единство онтологии и космологии в учении о Перводвигателе часто служило аргументом в трудах как христиан, так и мусульман, и иудеев. Как замечает В. Ф. Асмус, «они пришли к решению использовать – и использовали – учение Аристотеля, чтобы подвести его философские понятия под догматы мусульманской, христианской и еврейской религии» [цит. по: 1, с. 22]. Но и здесь, ради корректности, надо учитывать, что Аристотель выводит свойства божества не из духовной